

BAB SATU

PENGENALAN

1.0 LATARBELAKANG

Pusat sumber merupakan sebahagian daripada integral sekolah, maktab ataupun kolej. Pusat sumber mempunyai peranan utama untuk merealisasikan objektif kurikulum (Satinah, 1993). Bagaimanapun, kejayaan sesebuah pusat sumber bergantung sepenuhnya kepada beberapa kombinasi faktor seperti manusia, bahan atau koleksi, pengurusan dan organisasi. Penggunaan bahan-bahan di pusat sumber sekolah (PSS) dapat membantu pelajar meluaskan pandangan serta menguatkan nilai dalam diri mereka (Omar, 1993). PSS ditubuhkan dengan matlamat untuk memberi kemudahan dan perkhidmatan yang menyeluruh dalam proses pengajaran dan pembelajaran (P&P) serta mewujudkan sistem sokongan dalaman ke arah membudayakan teknopen bagi meninggikan mutu pendidikan selaras dengan Falsafah Pendidikan Kebangsaan (Wan Abdul Kadir, 1993). Berdasarkan konteks pendidikan negara pada tahun 2020, taraf pemikiran dan kemahiran rakyat harus ditingkatkan. Justeru itu, tumpuan hendaklah diberikan kepada peningkatan pemberian maklumat dan ilmu pengetahuan kepada setiap pelajar. Kemudahan tertentu di PSS seperti pertambahan koleksi yang pelbagai harus disedia dan dipertingkat. Bagaimana corak atau susunatur bahan-bahan ini dan sejauhmana pelajar boleh mendapatkan maklumat daripada bahan-bahan ini bergantung pula kepada kemahiran guru perpustakaan, penyelaras PSS atau guru media dalam menyusun kedua-dua bahan dan maklumat-maklumat ini.

Sesebuah sekolah atau institusi pengajian tinggi tidak akan lengkap atau sempurna tanpa perpustakaan atau pusat sumber. Nor Asikin (1999), menyatakan perpustakaan memainkan peranan penting dalam menyediakan satu infrastruktur bagi mewujudkan satu keadaan dan suasana ke arah membina suatu masyarakat yang

berilmu. Kenyataan ini amat bersesuaian kerana perpustakaan atau pusat sumber, dianggap sebagai nadi yang amat diperlukan untuk membantu menambahkan ilmu pengetahuan dalam pelbagai bentuk dan bahan. Salah satu faktor pentru untuk mengklasifikasikan institusi akademik yang maju adalah berdasarkan kategori koleksi dan perkhidmatan perpustakaannya. Konsep PSS yang unggul ialah mempunyai kemudahan fizikal, pelbagai jenis maklumat, sistem pentadbiran dan pengurusan yang teratur, kakitangan yang terlatih, dasar yang standard dan pelbagai jenis perkhidmatan sokongan (Che Normadiah, 2002). Perpustakaan sekolah yang berkesan ialah perpustakaan yang baik dari segi organisasi, mempunyai stok yang mencukupi, susunan yang bersesuaian dengan umur pelajar, dan pemilihan buku serta bahan bacaan lain yang pelbagai. Faktor-faktor ini akan memberi kesan yang dapat menyumbang ke arah kecemerlangan pendidikan. PSS dapat bertindak sebagai pusat kepada pengajaran dan pusat perkhidmatan yang aktif yang bertujuan menyediakan guru dan pelajar dengan pelbagai bahan pembelajaran.

1.1 PERANAN PERPUSTAKAAN PUSAT SUMBER SEKOLAH (PSS)

Perpustakaan sekolah haruslah menjadi agen sistem maklumat yang penting kepada setiap pelajar dan juga guru. Sumber maklumat bermula di perpustakaan sekolah kerana perpustakaan ini merupakan pintu gerbang kepada dunia pengetahuan (Loertscher, 2002). Perpustakaan sekolah ialah tempat untuk bermulanya persekitaran bagi memelihara atau memajukan maklumat yang tepat dan terkini.

Peranan perpustakaan dalam perkembangan negara bukanlah perkara yang perlu dipersoalkan. Perpustakaan sering dikaitkan dengan perubahan sosial, pendidikan awam, dan sumber untuk maklumat sejak dulu lagi. Perpustakaan atau PSS

berkembang menjadi pusat penyediaan perkhidmatan maklumat dan pintu gerbang atau ‘gateway’ kepada dunia maklumat yang luas (Zulina, 1999). PSS mengandungi banyak sumber simpanan maklumat dan koleksi dalam pelbagai bentuk bahan bertulis, bercetak, dan bahan-bahan rakaman (Ab. Rahim & Ismail, 1990). PSS juga merupakan sebuah institusi yang menyediakan pelbagai bentuk sumber maklumat untuk rujukan komuniti dalam bidang yang diminati (Rosnani & Zarina, 1999).

PSS yang dilengkapi segala kemudahan teknologi terkini dalam pengurusan dan penggunaannya boleh menyokong dan memantapkan pelaksanaan kurikulum dalam proses P&P. Melalui jaringan elektronik, pengguna PSS boleh mengakses maklumat yang terdapat dalam pangkalan data dan sumber maklumat di dalam dan juga di luar negara. Warga pendidik yang kreatif dan inovatif diharap akan dapat dilahirkan dengan lebih banyak lagi. Penggunaan dan pengaplikasian teknologi maklumat akan menyebabkan peranan dan tanggungjawab penyelaras pusat sumber menjadi lebih mencabar. Yusup (1997), mengharapkan agar PSS diharap menyedia dan membekalkan maklumat menggunakan teknologi telekomunikasi seperti internet (jaring), telesidang audio, dan telesidang video. Perkhidmatan seperti ini dapat melahirkan masyarakat yang berilmu dan bermaklumat.

Perpustakaan juga memainkan peranan utama untuk merealisasikan kejayaan kemahiran maklumat dengan menyediakan infrastruktur untuk pengajaran dan aplikasi kemahiran maklumat. Perpustakaan harus bermula dengan mempunyai pelbagai jenis bahan bercetak yang mencukupi. Berdasarkan kajian Zohra (1995), beliau mencadangkan satu formula untuk memastikan nisbah pelajar dengan bahan iaitu:

$$\text{Bahan} = J + (N \times P)$$

di mana: J = Jumlah Perlu Ada

N = Nisbah Bahan

P = Jumlah Pelajar Melebihi 1,000

Contohnya (untuk 1,500 pelajar):

$$\begin{aligned} \text{Buku} &= 8,800 + (9 \times 500) \\ &= 13,300 \end{aligned}$$

Manakala kajian Tan (1996), beliau mencadangkan agar nisbah bahan bercetak ialah 1:10 iaitu pembahagian buku fiksyen : buku bukan fiksyen (buku fiksyen 70% dan buku bukan fiksyen 30%). Bagaimanapun, hasil kedua-dua kajian ini bukanlah satu piawaian yang harus diikuti bahkan hanya merupakan satu cadangan yang boleh difikirkan bersama. Pernyataan ini dikukuhkan lagi dengan ucapan Ahmad Tajuddin (1996), “perpustakaan yang mempunyai banyak bahan, kepakaran dan pengalaman boleh menerima cabaran teknologi bagi menyediakan lebih peluang untuk mengakses dan mengaplikasi maklumat kepada generasi yang akan datang”.

1.3 PERANAN PENYELARAS PSS DAN GURU PERPUSTAKAAN DALAM PENDIDIKAN

Ledakan maklumat memaksa guru-guru sebagai pekerja berilmu (*knowledge workers*) yang harus mempunyai kepakaran maklumat seperti yang dikemukakan oleh Drucker (1995). Dalam menghadapi zaman globalisasi ini, kaum pendidik hendaklah sentiasa bersedia (*ever ready*) sebagai sumber manusia yang kompeten dalam pelbagai

ketrampilan, mahir dalam pengendalian maklumat, mempunyai pemikiran yang efektif, berperibadi yang berkualiti serta mempunyai moral-etika dan rohani-agama (Chew, 1999). Setiap guru disarankan agar potensi minda dan peribadi diri sentiasa berkembang dan meningkat. Guru media atau penyelaras pusat sumber harus berupaya untuk mengorganisasi dan menambah koleksi sebagai kewajipan pertama dalam pengurusan pusat sumber. Guru perpustakaan juga harus berupaya untuk mewujudkan sistem yang efisien untuk sirkulasi dan memulihara sumber P&P (Abrizah, 1998).

Peranan PSS dalam pencapaian pendidikan cemerlang boleh ditinjau daripada perspektif pengajaran guru, pembelajaran pelajar dan juga pengurusan sekolah oleh pengetua atau guru besar (Ab. Rahim, 1995). Oleh itu, peranan PSS perlu mencapai kualiti yang tinggi atau kecemerlangan dalam 3 skop yang dinyatakan oleh Ab. Rahim itu. Pelajar akan memperoleh pengetahuan, kemahiran, sikap dan nilai baru daripada pengajaran guru dengan lebih cepat dan tepat apabila bantuan alatan dan bahan daripada PSS digunakan bagi mencapai kecemerlangan pembelajaran. Dengan bantuan alatan dan bahan-bahan ini, kualiti pembelajaran akan lebih meningkat. Oleh itu, bahan-bahan dan maklumat harus dipilih dan diteliti sebelum boleh digunakan. Untuk mendapatkan kedua-dua perkara ini, kemahiran maklumat adalah diperlukan untuk mengaksesnya.

Guru perpustakaan perlu bergabung secara berkumpulan dengan guru-guru lain untuk menyediakan pengalaman pembelajaran yang menarik (Loertscher, 2002). Mereka harus bijak memaksimumkan penggunaan apa sahaja sumber dan teknologi yang ada di PSS untuk memberi impak positif kepada P&P. Pengguna-pengguna bukan sahaja menjangkakan PSS sebagai tempat penyimpanan dan penggunaan tetapi juga sebagai tempat untuk belajar yang bersuasana dinamik. Teknologi berupaya untuk

mencipta ruang maya 3-dimensi yang dinamik untuk memudahkan perpustakaan sekolah yang kaya maklumat untuk menyebarkan koleksinya.

1.4 PERANAN MAKLUMAT DAN KEMAHIRAN MAKLUMAT

Maklumat merupakan bahan penting dalam era maklumat kini. Perpustakaan menyediakan maklumat dalam bentuk bahan bercetak, bahan bukan bercetak, bahan dalam bentuk elektronik dan menyediakan lebuhraya maklumat. Manusia harus menyedari bahawa maklumat penting untuk mengembangkan dimensi hidup. Limpahan maklumat di perpustakaan membantu semua pihak (guru dan pelajar) untuk menambah pengetahuan dan idea. Pengguna-pengguna perpustakaan harus dapat mengaplikasikan maklumat ini untuk kepentingan mereka, terutama sekali dalam mengakses bahan maklumat di universiti. Langkah-langkah untuk mengakses maklumat juga menjadi satu perkara yang penting. Pengguna-pengguna harus memikirkan cara untuk mengakses maklumat yang berada di PSS dan juga di luar sekolah dengan cepat serta maklumat-maklumat yang didapati itu terjamin ketepatan dan kegunaannya (Trelojwong, 1996). Tetapi masalah utamanya ialah untuk mengetahui apakah bahan yang sedia ada, lokasinya dan bagaimana untuk memetik maklumat yang diperlukan dengan cepat dan tepat.

Mengikut Zohra (1991), maklumat ialah satu aset yang sangat mustahak dan penting dalam membuat keputusan, perancangan dan menjalankan tugas dengan sempurna. Maklumat diperlukan oleh seseorang pelajar untuk keperluan pembelajaran, untuk menjalankan projek ataupun untuk menyiapkan tugas yang diberi oleh guru. Maklumat diperlukan untuk memastikan pelajar mendapat idea serta pengetahuan yang baru (Norma & Zohra, 1992). Dalam era teknologi maklumat ini, peranan

perpustakaan telah menjadi lebih bererti kerana perpustakaan merupakan titik permulaan untuk mengakses maklumat sama ada yang bercetak ataupun tidak. Oleh itu, PSS juga mempunyai peranan utama dalam proses perkembangan dan menjadi pemangkin perubahan negara (Diljit, 1996).

Kepentingan perkhidmatan maklumat dalam perkembangan negara tidak boleh dipertikaikan. Kepentingannya tidaklah menjadi perkara baru di negara-negara membangun. Negara-negara membangun dan maju seperti Amerika Syarikat, Britain dan negara-negara Eropah telah lama menyedari kepentingan maklumat. Mereka telah lama membentuk masyarakat yang kaya maklumat sehingga terbukti industri mereka mempunyai apresiasi yang tinggi terhadap nilai maklumat dan telah mengeksplotasi maklumat untuk mencapai kejayaan dalam urusan perniagaan sehari-hari mereka (Ahmad Tajuddin, 1996). Bagaimanapun, di negara-negara yang kurang maju kepentingan maklumat selalunya diabaikan. Arena maklumat yang kompleks, perubahan drastik teknologi maklumat dan kekurangan bahan-bahan sumber selalunya menimbulkan kekeliruan antara pengguna dan pustakawan atau pakar maklumat yang menyediakan bahan-bahan maklumat itu. Kepentingan maklumat dalam pelbagai bidang telah dikategorikan sebagai sumber yang sangat penting dalam ekonomi, kesihatan, politik dan pembangunan pendidikan. Penyataan ini telah menegaskan bahawa maklumat adalah sangat penting dalam setiap aspek rancangan pembangunan kebangsaan bagi mana-mana negara itu (Adedibu & Adio, 1997). Dengan kata lain, corak pencarian maklumat bergantung kepada keperluan negara dan penggunanya.

Kemahiran maklumat adalah perlu untuk merealisasikan negara agar bertambah maju pada tahun 2020. Mengikut Riza, Yuzita & Ahmad Tajuddin (1999), pusat sumber dan guru-guru perlu memainkan peranan penting dalam menanamkan

asas kemahiran maklumat kepada pelajar sekarang. Kemahiran maklumat adalah diperlukan untuk mereka bertahan dalam dekad yang mementingkan maklumat untuk melakukan perubahan dan dapat mewujudkan masyarakat bermaklumat yang tidak takut untuk bersaing. Menjelang tahun 2020, dijangkakan setiap pekerja dikehendaki telah menguasai kemahiran-kemahiran membaca, menulis dan mengurus maklumat. Justeru itu, sudah pasti kemahiran maklumat diperlukan untuk mereka mengurus, memproses dan menghasilkan maklumat-maklumat berbentuk ilmiah.

Pada hari ini, kita tidak dapat menafikan bahawa maklumat penting untuk melahirkan masyarakat yang cintakan ilmu. Ilmu bersifat global dan boleh disebarluaskan ke seluruh dunia melalui pendidikan yang bertaraf dunia (Wan Mohd Zahid, 1996). Pendidikan bertaraf dunia bermaksud ilmu pengetahuan dan kemahiran yang boleh diniagakan seperti rancangan untuk menjadikan Malaysia sebagai pusat dan industri kecemerlangan ilmu. Di peringkat sekolah, budaya ilmu meliputi kegiatan atau usaha yang berterusan dalam mencari, meneroka, menghayati, menguasai, mengamal dan menyebarkan ilmu. Program Budaya Ilmu di sekolah menengah mempunyai matlamat untuk melahirkan pelajar-pelajar yang berilmu, beriman, dan beramal menerusi sumber-sumber maklumat yang diperoleh (Abu Bakar, 1994; Wan Mohd Zahid, 1996). Maklumat masa kini boleh didapati dalam pelbagai bentuk dan diperoleh dari pelbagai media. Namun, perolehan secara berkesan bergantung kepada kemahiran maklumat di kalangan pengguna kerana wujudnya pusat-pusat maklumat, pusat sumber, perpustakaan khusus dan perpustakaan akademik adalah sebagai tempat penyimpanan pelbagai jenis maklumat (Johan, 1991). Maklumat yang diperoleh untuk diproses diharap akan dapat menjana lebih banyak maklumat lain, tidak kira sama ada untuk dipersembahkan dalam bentuk kertas kerja, latihan ilmiah, perbincangan, tutorial atau penulisan esei (Herring, 1988; Ding, 1996). Penghasilan kertas kerja atau tugasanan yang

bermutu banyak bergantung pada bahan yang dirujuk, dan pengetahuan penulis berdasarkan maklumat dan ilmu yang diperoleh melalui pembacaan.

Limpahan maklumat dan perubahan drastik teknologi dalam dunia kini menyukarkan sesiapa juga termasuk pelajar untuk mengetahui segala-galanya. Pelajar harus menguasai kemahiran maklumat: kemahiran yang memudahkan mereka untuk mengakses, mengguna, mempersebah maklumat dan belajar cara untuk belajar. Oleh itu, perpustakaan sekolah mempunyai peranan utama untuk mengajar pelajar cara untuk belajar dan menghasilkan pelajar-pelajar yang mempunyai literasi maklumat (Tan, 1996; Trelojwong, 1996). Salah satu aspek kemahiran maklumat ialah pencarian maklumat. Pencarian ini pula bergantung kepada kesesuaian mengindeks bahan-bahan itu sama ada menggunakan kad katalog ataupun penggunaan pangkalan data. Hal ini bermakna, bukan sahaja koleksi bahan yang diperlukan tetapi juga penyelaras PSS ataupun guru perpustakaan itu harus mengetahui kurikulum dengan lebih terperinci supaya bahan-bahan ini dapat diindeks mengikut keperluan pelajar dan kehendak kurikulum sesebuah sekolah itu. Oleh itu, setiap perpustakaan PSS harus mempunyai kad katalog yang sentiasa terkini bagi memudahkan P&P berjalan dengan lebih sempurna (Satinah, 1993).

Komponen kemahiran maklumat dibentuk untuk menanam minat pelajar terhadap kepentingan perpustakaan, mempunyai sikap positif terhadap kepentingan bahan-bahan yang ada di perpustakaan untuk kegunaan pembelajaran serta mahir dalam kemahiran perpustakaan dan penyelidikan. Program kemahiran maklumat pula merupakan satu perkhidmatan rujukan yang terpenting kepada pengguna-pengguna di sekolah dan di institusi-institusi pengajian tinggi di negara-negara maju. Kemahiran maklumat bertujuan untuk memastikan pelajar belajar dengan berkesan, dan menjadi

pengguna yang aktif dalam menggunakan maklumat (Norma & Zohra, 1992). Melalui kemahiran maklumat ini diharapkan pelajar tahu menilai maklumat dan boleh menganggap maklumat itu sebagai satu komoditi yang penting dalam kehidupan. Gaya pembelajaran yang menekan kepada penyampaian isi ilmu (*the body of knowledge*) perlu diubah kepada pendidikan kemahiran maklumat bagi menangani ilmu dan menjadikan sumber yang pelbagai sebagai punca pembelajaran (Abd. Rahman, 1993). Malaysia berhasrat untuk menjadi negara industri yang membangun pada tahun 2020. Oleh itu, negara ini harus membuat persediaan untuk memastikan bahawa masyarakatnya memperoleh kemahiran maklumat yang sesuai untuk menjadikan mereka masyarakat yang bermaklumat.

Pada masa yang lalu, guru-guru perpustakaan sering dikritik kerana mengajar kemahiran maklumat perpustakaan yang hanya meliputi cara-cara menggunakan perpustakaan dan tidak berkaitan dengan kehendak kurikulum pelajar. Tetapi kini wujud kesedaran bahawa kebolehan mengesan, mencari, menilai dan menyampaikan maklumat yang merupakan komponen kemahiran maklumat diperlukan dalam semua mata pelajaran. Untuk menjadikan pembelajaran lebih bermakna, pelajar juga perlu memupuk kemahiran maklumat agar boleh digunakan ketika menjalankan tugasannya bagi berbagai-bagai mata pelajaran yang lain. Penguasaan kemahiran maklumat adalah penting untuk membolehkan pelajar-pelajar menggunakan pusat sumber dengan berkesan (Abd. Rahman, 1993). Kemahiran ini perlu diserap kepada pelajar sejak dari bangku sekolah rendah, sehingga membentuk budaya belajar yang berkesan. Ketika ini, di peringkat antarabangsa banyak kajian telah dijalankan dalam bidang kemahiran maklumat dan literasi maklumat iaitu sebanyak 23.6% (Clyde, 2002). Oleh itu, pelajar-pelajar perlu mengetahui akan pelbagai bentuk dan jenis maklumat seperti bibliografi, indeks, abstrak, katalog induk, katalog perkara, laporan, risalah dan juga bahan

berbentuk bukan cetak seperti CD-ROM, pita magnetik dan juga pangkalan data (Norma & Zohra, 1992).

Berdasarkan keadaan ini serta perkembangan yang pesat dalam penggunaan bahan di pusat sumber sekolah untuk pengajaran dan pembelajaran, maka difikirkan satu penyelidikan perlu dilakukan untuk mengetahui keadaan pusat sumber sekolah melalui status kad katalog sebagai alat pencarian yang mudah yang digunakan di sekolah-sekolah. Penggunaan komputer di sekolah-sekolah telah bertambah. Makmal komputer juga telah semakin banyak didirikan. Beberapa mata pelajaran telah mula menjalankan P&Pnya menggunakan bahan-bahan dan perkakasan yang ada di makmal komputer ini. Kebanyakan perpustakaan sekolah juga telah mula menggunakan komputer dalam perkhidmatannya. Pengguna-pengguna juga banyak yang telah tahu menggunakan perisian-perisian komputer. Oleh itu, perpustakaan sepatutnya lah menyediakan perkhidmatan yang diperlukan untuk diadaptasi daripada kemajuan elektronik. Perpustakaan PSS haruslah berubah kepada sistem komputer selaras dengan perubahan sikap pengguna-penggunanya (Yeates, 1996).

1.5 PERNYATAAN MASALAH

PSS adalah sebuah agensi yang berfungsi untuk mengumpul, menyimpan, mengeluarkan dan menyebarkan maklumat bertujuan untuk meluaskan pandangan, mendorong perkembangan intelek dan juga memberi peluang kepada pelajar untuk terlibat secara aktif dalam melaksanakan konsep pendidikan sepanjang hayat (Faridah & T. Subahan, 1993). PSS bukan lagi merupakan sebuah bilik atau satu ruangan yang menempatkan bahan cetak dan bahan bukan cetak untuk tujuan membaca, meminjam, menonton atau merujuk sahaja. PSS adalah penting sebagai pusat pembelajaran kerana

pusat ini dapat membantu pelajar untuk mendapatkan pengetahuan untuk diri mereka (Ray, 1990). PSS bukan sahaja merupakan satu tempat untuk memperoleh, mengumpul, mengelola dan menyimpan sumber pendidikan tetapi juga merupakan satu punca pergerakan dan aktiviti ke arah melaksanakan kaedah P&P yang berkesan.

Di sekolah-sekolah, selain daripada mengenali bahan-bahan rujukan am, khusus dan mengenali PSS, penggunaan kad katalog merupakan salah satu elemen dalam kemahiran maklumat. Kad katalog di perpustakaan sekolah berfungsi bukan sahaja untuk mendapatkan senarai bahan untuk dibuat pemeriksaan stok tetapi patut dilihat juga sebagai alat pencarian atau pendidikan yang membolehkan pelajar mengetahui pertalian antara bahan dalam pelbagai bentuk dan jenis, dan berkaitan dengan pencarian yang dilakukan pelajar (Herring, 1988). Sekiranya kad katalog dapat menunjukkan kedudukan bahan-bahan dalam kurikulum dengan cepat, pelajar-pelajar boleh menggunakan kad katalog sebagai alat untuk membuat pencarian dengan lebih tepat. Faktor ini akan menjuruskan kepada penggunaan kad katalog yang baik dan kurang tercari-cari bahan tanpa panduan di rak.

Penyelidikan dan penulisan yang dihasilkan juga telah membincangkan kepentingan katalog di PSS serta bagaimana alat ini dapat membantu dalam P&P. Hasil analisa kajian oleh Badu (1991), Halimah (1993), Ding (1996), Adedibu dan Adio (1997) serta Dabbour (1997) mendapati bahawa pelajar-pelajar memulakan pencarian maklumat dengan menggunakan katalog sebagai alat untuk mengakses maklumat yang akan digunakan seterusnya dalam pembelajaran dan untuk tujuan penulisan mereka. Melalui penyelidikan-penyelidikan ini telah dicadangkan agar katalog berbentuk kad ditukarkan kepada katalog separa elektronik agar mudah untuk diakses dari luar sekolah dan juga untuk menyahut seruan kerajaan dalam penggunaan

teknologi maklumat untuk pengurusan di sekolah-sekolah. Pelajar perlu dide dahkan kepada penggunaan komputer sebagai alternatif kepada bahan rujukan serta memudahkan mereka mengakses maklumat selain daripada kaedah lama yang tertumpu kepada pembacaan bahan rujukan dan buku teks semata-mata (Abd. Rahman, 1993). Penggunaan komputer dapat membekalkan maklumat terkini, mengambil semula maklumat, menyalin maklumat dan melihat output maklumat untuk perbincangan. Zohra (1991), menyatakan pada zaman limpahan maklumat ini, pelajar perlu mengetahui cara paling berkesan untuk mengakses dan menggunakan maklumat dengan berkesan.

Tujuan perpustakaan diadakan ialah untuk memperoleh, menyusun dan menyediakan maklumat kepada pengguna. Walaupun tujuan perpustakaan diadakan masih sama tetapi, alat pencarian dan cara untuk mencapai tujuannya telah berubah. Teknologi maklumat dan lebuhraya maklumat telah berkembang dengan pesat dan perpustakaan tidak boleh ketinggalan (Suliman, 1996). Apabila maklumat pelajar diperlukan, tanggungjawab guru dan pentadbir sekolah akan bertambah dan menjadi lebih kompleks. Oleh itu, keperluan sistem pengurusan maklumat yang lebih berkesan adalah diharapkan.

Oleh itu, penyelidikan berterusan perlu dijalankan. Peranan dan kepentingan perpustakaan atau PSS kian meningkat dan jumlah kewangan yang besar telah dilaburkan (Fatimah, 2002). Dengan ledakan maklumat dan kaedah pembelajaran yang baru melalui CD-ROM, pangkalan data dan perkhidmatan internet, PSS menjadi satu unsur kritikal dalam usaha meningkatkan mutu pendidikan, menyediakan pelajar untuk menghadapi zaman maklumat, membina budaya ilmu, menanam asas pendidikan seumur hidup serta mengembangkan lagi potensi pelajar selaras dengan Falsafah

Pendidikan Kebangsaan (BTP, 1999). Penyelidikan ini dilakukan khusus untuk melihat status katalog di perpustakaan PSS. Penyelidikan ini perlu dijalankan supaya koleksi PSS dapat digunakan dengan berkesan dan seterusnya mencapai matlamat yang diharapkan.

1.6 SIGNIFIKAN PENYELIDIKAN

PSS boleh ditakrifkan sebagai pusat yang mengumpul dan menyebarkan maklumat dalam pelbagai bentuk dan format yang diuruskan secara terancang dan teratur untuk memberi pelbagai perkhidmatan serta menjadi punca pergerakan dan aktiviti ke arah melaksanakan kaedah P&P yang berkesan bagi mempertingkat mutu P&P (Brian, 2000). Segala aktiviti P&P dipusatkan kepada pelajar bertujuan supaya mental mereka dapat dirangsang dan menggalakkan pemikiran secara kritis dan kreatif. Corak P&P ini pula memerlukan pelajar mempunyai beberapa kemahiran seperti kemahiran mencari, mengumpul maklumat, bertukar pendapat, berkongsi maklumat dan menyelesaikan masalah. Perkembangan ini amat dirasai kerana kurikulum sekolah menengah menggalakkan pelajar-pelajar menggunakan sumber pendidikan secara aktif untuk mencipta persekitaran pembelajaran yang efektif supaya dapat mendorong pelajar menggunakan kaedah inkuiiri, aplikasi, analisis, sintesis, penilaian dan penyelesaian masalah dalam pembelajaran mereka (Che Mat Hussain, 1994). Oleh sebab PSS merupakan satu agen penting di sekolah, maka difikirkan adalah wajar satu kajian mengenai salah satu elemen pentingnya dapat dijalankan dengan lebih sistematis.

Pihak Pusat Sumber Pendidikan Negeri (PSPN) Selangor telah mengambil inisiatif menggubal modul untuk P&P PSS di sekolah-sekolah rendah di negeri

Selangor pada tahun 1997. Modul mengandungi program perkembangan perpustakaan yang dirancang untuk semua sekolah rendah dengan dua tujuan iaitu menggalakkan pelajar membuat bacaan luar dan menyediakan mereka dengan kemahiran yang diperlukan untuk mengakses dan menggunakan maklumat secara berdikari atau bebas (Pusat Sumber Pendidikan Negeri Selangor, 1997). Program perkembangan perpustakaan mengandungi 2 komponen iaitu penggalakan pembacaan dan kemahiran maklumat. Pada peringkat awal, pelajar-pelajar ini telah diberi masa dan peluang untuk belajar cara menggunakan perpustakaan, mencari buku menggunakan sistem pengelasan Dewey dan bagaimana untuk menggunakan buku-buku yang bermaklumat. Salah satu daripada komponen program perkembangan perpustakaan ialah penggunaan alat pencarian katalog perpustakaan. Pelajar telah diberi pendedahan, bimbingan dan latihan untuk menggunakan katalog sejak di sekolah rendah lagi. Perkembangan ini menunjukkan katalog masih diperlukan di sekolah-sekolah. Modul ini dan beberapa modul dari negeri lain telah digunakan oleh pihak Bahagian Teknologi Pendidikan (BTP) untuk menggubal *Modul Kemahiran Pengurusan Sumber untuk Guru* pada tahun 2002. Salah satu komponen modul ini ialah cara-cara dan peraturan untuk menyediakan kad katalog berdasarkan peraturan *Anglo American Cataloguing Rules 2*. Modul ini menunjukkan bahawa penyediaan kad katalog adalah penting sebagai alat pencarian maklumat di PSS.

Untuk menguasai dan mengembangkan kebolehan penggunaan katalog, pengajaran dan latihan komponen kemahiran maklumat ini harus ditekankan di peringkat yang lebih tinggi lagi (Tan, 1996). Kemahiran maklumat merupakan kemahiran yang diperlukan dalam abad ke-21. Keupayaan untuk menguasai kemahiran maklumat harus dimasukkan ke dalam kurikulum untuk menyediakan pelajar dengan pengetahuan dan kemahiran-kemahiran yang diperlukan. Pelajar-pelajar yang

mempunyai asas kukuh dalam kemahiran maklumat dapat bersedia untuk pembelajaran sepanjang hayat.

Kemajuan teknologi moden adalah salah satu faktor yang turut mempengaruhi pembaharuan yang pesat berlaku dalam dunia pendidikan. Peranan teknologi semakin dirasakan oleh pelbagai sektor terutama dalam sektor keusahawanan, telekomunikasi, pentadbiran dan pendidikan (Munir & Halimah, 1999). Teknologi memainkan peranan dalam pengurusan dan perkembangan koleksi, tidak kira apa bentuk bahan itu (Rowse, 1996). Teknologi memberi kesan kepada jenis koleksi yang ditawarkan dan bagaimana koleksi ini disebarluaskan kepada pengguna. Integrasi teknologi maklumat yang sedia ada akan meningkatkan daya keupayaan dan kepakaran kepada para guru. Faktor ini akan membuka dimensi baru dalam corak pembelajaran dan latihan (Riza, Yuzita & Ahmad Tajuddin, 1999). Perkara ini bersesuaian dengan arus pembangunan negara yang menuju ke arah teknologi maklumat dan tidak ketinggalan juga sistem pendidikan negara yang sepatutnya mengalami kesan yang sama. Oleh itu, perpustakaan harus mempunyai matlamat untuk menggunakan aplikasi teknologi maklumat dengan lebih luas bagi meningkatkan peluang pekerjaan dan juga proses aliran maklumat (Ahmad Tajuddin, 1996). Aplikasi alat-alat teknologi maklumat ini secara meluas akan dapat mengawasi fungsi baru untuk menyebarkan maklumat kepada warga sekolah dan rangkaian pengguna lain dengan lebih meluas dan jauh.

Malaysia mempunyai rancangan yang sistematik untuk membangunkan PSS selari dengan perubahan dan kehendak masyarakat dunia. Beberapa langkah telah diambil termasuklah penyediaan infrastruktur, penambahan koleksi, perabot serta kakitangan yang berkemahiran untuk membina masyarakat yang bermaklumat. Kemudahan Teknologi Maklumat dan Komunikasi (*ICT*) telah membolehkan beberapa

rancangan dilaksanakan seperti mengadakan rangkaian antara PSPN dan PSS. ICT juga mempunyai potensi sebagai sumber inovasi dan kreativiti (Renard, 2001). Sekiranya PSS dibekalkan dengan kemudahan ICT, PSS boleh menjadi pusat komunikasi dan pusat interaktif untuk menjalankan perkhidmatan perkembangan dan kursus untuk orang-orang dewasa juga. Projek Sekolah Bestari yang bermula Julai 1999 yang melibatkan 87 buah sekolah telah mengeluarkan 9 modul (Kem. Pend. Malaysia, 2002). Salah satu daripada modul itu ialah Modul Pengurusan Sumber Pendidikan. Salah satu fungsi yang terdapat dalam modul ialah mengautomasikan sistem perpustakaan. Oleh itu, potensi PSS di Malaysia akan lebih berkembang dan bermanfaat, terutamanya dengan pertemuan cabaran baru perkembangan teknologi komunikasi maklumat dan globalisasi (Fatimah, 2002). Pencarian maklumat dan pengurusan PSS secara automasi akan memudahkan guru perpustakaan PSS dan juga pengguna-penggunanya.

Berdasarkan perkembangan ini serta kepekaan pihak Kementerian Pendidikan terhadap kepentingan mencari ilmu melalui pencarian maklumat yang berkesan telah menjadikan kajian ini penting dan mempunyai banyak nilai pragmatik. Katalog dan automasi berjalan seiring dan diperlukan dalam pengurusan, pentadbiran dan penggunaan bagi mendapatkan semula bahan-bahan dan merekod bahan-bahan yang ada dalam koleksi PSS.

Kajian ini diharap dapat memberi maklumat tentang status katalog di perpustakaan PSS. Kajian ini juga diharap dapat membantu guru-guru penyelaras PSS dan guru perpustakaan untuk menyusun semula program-program bagi menggalakkan para pelajar menggunakan koleksi di perpustakaan sekolah. Oleh itu, satu penyelidikan

yang terperinci dan penemuan serta dapatan daripada penyelidikan ini boleh mengetahui perkembangan status katalog di perpustakaan PSS.

1.7 OBJEKTIF PENYELIDIKAN

Penyelidikan ini bertujuan untuk:

- 1.7.1 Mengenalpasti status katalog pusat sumber sekolah menengah dan penggunaannya untuk pencarian maklumat.
- 1.7.2 Mengetahui bilangan perpustakaan pusat sumber sekolah menengah yang masih menggunakan katalog tradisional dan yang telah menggunakan katalog elektronik.
- 1.7.3 Mengkaji status katalog tradisional dari aspek keterkinian pertambahan rekod, penggunaan, dan pengurusan.
- 1.7.4 Mengkaji status katalog elektronik dari aspek jenis, keperluan, fungsi, penggunaan, dan pengurusan.

1.8 KAEADAH PENYELIDIKAN

Penyelidikan ini dilaksanakan melalui kaedah tinjauan yang berbentuk kuantitatif. Data dan maklumat yang diperoleh telah digunakan untuk menerangkan keadaan status katalog di semua sekolah menengah di daerah Klang, Selangor Darul Ehsan. Penggunaan kaedah ini bertujuan untuk memberi perhatian terhadap sikap guru perpustakaan dan penyelaras PSS yang terlibat dalam pengurusan PSS. Melalui kaedah tinjauan ini, penyelidik telah mengedarkan soal selidik kepada semua sekolah menengah yang terlibat. Soal selidik yang diajukan memberi gambaran keadaan katalog dan automasi dari aspek penggunaan, keterkinian dan pengurusannya. Data-

data yang diperoleh melalui soal selidik ini dapat memberi gambaran secara menyeluruh mengenai status katalog di PSS.

Populasi untuk kajian ini ialah guru-guru yang terlibat dalam bidang perpustakaan atau PSS iaitu guru-guru perpustakaan atau penyelaras PSS. Mereka ini merupakan orang yang menguruskan sistem katalog di perpustakaan PSS. Persampelannya terdiri daripada guru-guru dari 28 buah sekolah menengah di daerah Klang, Selangor Darul Ehsan.

Borang-borang soal selidik telah dihantar ke sekolah-sekolah berkenaan oleh penyelidik sendiri. Penghantaran ini dilakukan untuk memastikan borang-borang soal selidik itu kembali semula kepada penyelidik dengan cepat. Berdasarkan data yang diperoleh, penganalisaan dilakukan dengan menggunakan *Statistical Package for Social Sciences (SPSS) for Windows Version 11.0*.

1.9 PERSOALAN PENYELIDIKAN

Penyelidikan ini bertujuan untuk menjawab persoalan-persoalan berikut:

- a. Apakah status katalog pusat sumber sekolah menengah dan bagaimana katalog ini digunakan untuk pencarian maklumat?
- b. Berapakah bilangan PSS yang masih menggunakan katalog tradisional dan yang telah menggunakan katalog elektronik?
- c. Bagaimanakah status katalog tradisional dari aspek keterkinian pertambahan rekod, penggunaan, dan pengurusannya?
- d. Bagaimanakah pula status katalog elektronik dari aspek jenis keperluan, fungsi, penggunaan, dan pengurusannya?

1.10 BATASAN-BATASAN PENYELIDIKAN

Penyelidikan ini dijalankan di 28 buah sekolah menengah di dalam daerah Klang, negeri Selangor Darul Ehsan sahaja. Penyelidikan ini dijalankan secara komprehensif dan mendalam dalam masa 1 tahun iaitu dari bulan April 2003 hingga Mac 2004. Penemuan yang diperoleh memberikan situasi sebenar keadaan yang berlaku di sekolah-sekolah menengah di daerah lain negeri Selangor dan penyelidik berpendapat keadaan yang agak sama juga wujud di sekolah-sekolah menengah di negeri lain.

Batasan-batasan yang terdapat pada penyelidikan ini ialah:

- a. Hanya sekolah menengah kerajaan di daerah Klang, negeri Selangor Darul Ehsan sahaja menjadi responden. Soal selidik telah dihantar kepada 28 buah sekolah menengah berdasarkan senarai dari pejabat Pendidikan Daerah Klang. Sekolah menengah sahaja yang dipilih kerana projek *Malaysian Smart School* telah dilancarkan pada tahun 1999 dengan 9 modul pengisian. Salah satu daripada modul ini mengandungi modul Pengurusan Sumber Pendidikan yang fungsinya termasuklah mengautomasikan perpustakaan.
- b. Hanya guru-guru perpustakaan dan penyelaras pusat sumber sekolah yang bertanggungjawab terhadap pengurusan dan pentadbiran pusat sumber sekolah di negeri Selangor sahaja yang dikaji.
- c. Penyelidikan akan memberi tumpuan kepada 2 aspek perancangan dan pengurusan perpustakaan pusat sumber sekolah iaitu penggunaan dan pengurusannya.
- d. Soal selidik digunakan sebagai instrumen kajian. Oleh itu, setiap responden yang dipilih telah bertindakbalas terhadap soal selidik yang diberi.

1.11 DEFINISI

1.11.1 Katalog

Katalog ialah sejenis fail bibliografik yang mengandungi semua rekod mengenai sesuatu bahan yang ada di sesebuah perpustakaan. Katalog menyediakan data mengenai bahan yang ada dalam sesebuah koleksi. Data yang ada pada rekod itu termasuk sekurang-kurangnya: (1) deskripsi bibliografik – pengenalan, penerbit, fizikal bahan, (2) nombor panggilan (nombor pengelasan berdasarkan kandungan perkara dan nama pengarang, judul, atau kedua-duanya). Data ini dapat menentukan lokasi bahan dalam koleksi. Semua katalog merupakan fail akses pelbagai. Katalog memberi banyak cara untuk memperoleh rekod; menerusi nama pengarang, judul, tajuk perkara dan lain-lain. Terdapat pelbagai bentuk katalog perpustakaan seperti kad katalog, katalog buku, katalog mikroform dan katalog berdasarkan komputer atau katalog atas talian (*online catalog*) (Lois, 1994).

1.11.2 Perpustakaan pusat sumber sekolah

Perpustakaan pusat sumber sekolah (PSS) ialah suatu tempat yang mengandungi koleksi pelbagai bahan dan alat yang digunakan untuk segala kegiatan yang bermaksud untuk mempertingkat taraf profesionalisme keguruan di peringkat sekolah atau bangunan. Satu unit pengajaran dan pembelajaran yang mengintegrasikan perpustakaan dengan perkhidmatan alat pandang dengar supaya perkhidmatan yang disediakan lebih cekap dan berkesan. Pusat ini bukan sekadar menyedia dan menyebar ilmu pengetahuan bagi tujuan P&P, tetapi juga merupakan suatu tempat bagi guru dan pelajar mengeluarkan bahan yang inovatif dan kreatif sesuai untuk mengembangkan potensi pelajar sebagai insan yang seimbang. Perpustakaan atau PSS mempunyai matlamat dan objektifnya tersendiri. Pengurusannya memerlukan penggubalan polisi, perancangan, pengawalan dan kakitangan professional. Pusat sumber merupakan satu

unit penting dalam keseluruhan organisasi sekolah (Ab. Rahim, 1990; Zohra, 1995; Halimah, 1996).

1.11.3 Guru media atau Penyelaras pusat sumber

Guru terlatih yang dipilih berdasarkan pengetahuan, kebolehan, kemahiran dan kelayakan yang ada padanya berhubung dengan media, teknologi pendidikan atau pusat sumber. Beliau juga harus berkebolehan dalam pengurusan dan pentadbiran serta bertanggungjawab untuk memperkembang, mentadbir, dan seterusnya melaksanakan sepenuhnya rancangan PSS bagi memenuhi kehendak dan keperluan pengguna. Beliau juga harus dilantik oleh pengetua untuk menjalankan tugas ini selain daripada menjalankan tugas hakikinya (Ab. Rahim, 1990; Zohra, 1995).

1.11.4 Kemahiran maklumat

Kemahiran maklumat boleh didefinisikan sebagai kemahiran berkomunikasi, kemahiran belajar, kemahiran penyelidikan dan sebagainya yang boleh membantu seseorang itu mengenal pasti dan menggunakan maklumat untuk kehidupan seharian. Dengan kata lain kemahiran maklumat ialah satu rangkaian kemahiran pembelajaran termasuk kemahiran membaca, menulis, mengesan, mencari, menyusun, memproses, berfikir, menganalisis dan menyampaikan. Kemahiran ini juga termasuk pengetahuan dan kemahiran dalam kewujudan maklumat elektronik, sistem-sistem rangkaian dan ‘on-line’, termasuk menggunakan pangkalan data tertentu tidak dapat dielakkan (Che Normadiah, 2002). Kemahiran ini dianggap sebagai satu kemahiran pembelajaran hayat yang perlu ada pada setiap insan bagi memastikan penguasaan maklumat secara efektif dan penambahan ilmu pengetahuan (Norma & Zohra, 1992; Abd. Rahman, 1993).

1.11.5 Automasi

Pemprosesan perkataan ialah pengaplikasian teknologi (terutamanya dalam bidang teknologi komputer) dan sistem analisis untuk pengurusan pejabat dan perhubungan secara bertulis. Pemprosesan perkataan dengan bahasa moden boleh didefinisikan sebagai pengautomasian pejabat.

1.11.6 Automasi perpustakaan

Automasi perpustakaan bermaksud penggunaan komputer atau lain-lain perkakasan yang beroperasi secara penuh dan semi-automatik dalam memudahkan operasi di perpustakaan. Sistem automasi sekurang-kurangnya membolehkan beberapa tugas dijalankan; pesanan, masuk – keluar bahan, pembayaran denda kelewatan, pembayaran invois, kewangan, penerbitan senarai atas talian dan penyediaan borang-borang (Seow, 1992).

1.11.7 OPAC

Nama singkatan untuk “*Online Public Access Catalogue*”. OPAC bermaksud katalog yang telah diautomatiskan sepenuhnya mengandungi nama pengarang, judul, tajuk perkara, dan lain-lain punca akses yang lebih mesra pengguna dan boleh digunakan pengguna bila-bila masa sahaja (Rice, 1984).

1.11.8 MARC

Nama singkatan untuk katalog yang boleh dibaca mesin (*machine-readable cataloging*), merupakan satu projek yang mula dijalankan pada 1966 oleh ‘*Library of Congress*’ (LC). Objektif primer ialah untuk menghasilkan katalog LC yang boleh dibaca mesin untuk pembinaan sebuah pangkalan data. Pangkalan data ini diharap dapat membantu perpustakaan lain untuk membina pangkalan data sendiri (Rice, 1984).

1.11.9 Pangkalan Data

Satu koleksi maklumat yang disusun ke dalam bentuk fail atau aplikasi fail untuk kegunaan tertentu dan boleh diakses untuk digunakan (Rice, 1984).

1.12 KESIMPULAN

Bab ini memberi latarbelakang kajian menerusi tinjauan peranan PSS; peranan penyelaras PSS dan guru perpustakaan; dan peranan maklumat. Penyelidik melihat tentang peranan PSS kepada guru dan pelajar-pelajar di Malaysia. Bahan-bahan penulisan juga banyak memberi penekanan kepada kepentingan PSS kepada warga komunitinya kerana koleksi di PSS banyak membantu guru-guru dan pelajar dalam P&P mereka.

Bab ini juga memberi penerangan mengenai peranan penyelaras PSS atau guru perpustakaan dalam pendidikan serta peranan maklumat dan kepentingan kemahiran maklumat dan membincangkan pernyataan masalah kajian. Melihat kepada bahan-bahan yang ditinjau dan dikaji telah didapati bahawa peranan penyelaras PSS ini mencabar dan berat kerana mereka harus sentiasa proaktif jika inginkan PSS mereka berfungsi. Kemahiran maklumat juga dilihat penting dan berguna kepada pelajar-pelajar sekolah kerana kemahiran ini akan sentiasa digunakan untuk pembelajaran sepanjang hayat. Tujuan kajian ialah untuk melihat status katalog kerana katalog merupakan salah satu elemen dalam kemahiran maklumat; bilangan perpustakan pusat sumber sekolah yang menggunakan katalog tradisional dan katalog elektronik; serta status katalog tradisional dan status katalog elektronik dari segi keterkinian, penggunaan dan pengurusannya. Katalog harus ada, mencukupi, mudah untuk diakses dan terkini sebelum boleh digunakan oleh pengguna-pengguna lain di sekolah. Sejumlah 4

persoalan kajian telah dibentuk. Batasan dan signifikan kajian juga dibincangkan. Akhirnya, bab ini memberi beberapa definisi kepada perkataan kata kunci yang digunakan dalam penyelidikan ini.